

Safari in de geprivatiseerde oernatuur

Het concept Oostvaardersplassen

In de Oostvaardersplassen heeft de ongerepte oernatuur al bijna veertig jaar vrij spel. De 681 Heckrunderen, de 877 koniks en de 1430 edelherten zijn er de baas. Maar is Staatsbosbeheer niet hard op weg om van het Scheppingspronkstuk commerciële quasi-wildernis te maken?

Door Mar Oomen, foto's Ad Nuis

Waarom stapt hij niet uit? Hij moest hier toch de waterstanden opmeten? Boswachter Ger Klijnstra staat al een tijdje stil op een smal modderig paadje midden in de Oostvaardersplassen. Rechts een brede sloot met aan de overkant moerassig riet. Links goudgele rietkragen glinsterend in de heldere ochtendzon. Verderop uitgestrekte graslanden met hier en daar een waterpoel. 'Zie je die stier niet, daar, recht voor ons?' Verscholen tussen de hoge rietstengels staat tien meter verderop een groot, donker beest met enorme horens luid te loeien. 'Als we nu uitstappen, denkt hij dat we hem gaan aanvallen. Hij kan dan twee dingen doen. Of hij draait zich om en rent weg. Of hij gaat óns aanvallen.'

← 'Ooit was het hier echt een rustgebied. Nu zijn de beheerders zelf de grootste verstoorders'

Luid bulkend komt de stier op ons af. Het beest bries en schudt zijn horens. 'Nu wordt hij pissig. Hij begrijpt ons niet: gaan we zijn gebied inpikken of willen we alleen maar passeren?' Een paar meter voor de auto staat de stier stil. Met grote ogen kijkt hij ons aan. Dan stapt hij opzij, het riet in. Met een boog loopt hij langs de groene terreinwagens. In het voorbijgaan draait hij nog een keer zijn enorme horens naar ons toe.

De dag ervoor hebben Frans Vera (een van de bedenkers van 'het concept' Oostvaardersplassen) en woordvoerder Jan Kuiper in het hoofdkantoor van Staatsbosbeheer het met zoveel woorden gezegd: in de Oostvaardersplassen zijn de dieren de baas. De Heckrunderen, de koniks en de edelherten. Net als vroeger, duizenden jaren geleden. In de, zoals Kuiper het zegt, 'preboeren-natuur'. 'Ja,' lacht Ger Klijnstra, terwijl hij uit de auto stapt om de waterstand op te meten. 'Je geduld kan hier danig op de proef worden gesteld. Soms staat een stier dwars op het pad, zo van: hier kom je écht niet voorbij. Dan kan het heel lang duren voordat hij besluit om aan de kant te gaan.'

Op dat moment klinkt het mobieltje van Klijnstra. Een collega-boswachter, de gids van de negentig Europese dierenartsen die iets verderop een rondleiding krijgen door het gebied, vraagt of Klijnstra alsjeblieft 'uit beeld' wil gaan. Zijn groene jeep verstoort de illusie van ongerepte oernatuur waar de Oostvaardersplassen voor staan.

Bijna veertig jaar oud is het nu, het gebied tussen Lelystad en Almere waar Staatsbosbeheer de natuur min of meer haar gang laat gaan. Ooit behoorde het terrein het IJsselmeer toe. Na de drooglegging van Zuidelijk Flevoland was het bestemd industriegebied te worden. Daar werd geen haast mee gemaakt. En dus kon het jonge, voedselrijke kleimoeras zich spontaan en spectaculair ontwikkelen tot een paradijs voor planten, dieren en vooral vogels. De ecooloog Frans Vera, toen net afgestudeerd, herkende de waarde en 'de potentie' van het terrein. Zo had Nederland er duizenden jaren geleden uitgezien. Hier was échte 'oernatuur' aan het ontstaan. Als de mens hier met 'zijn poten' van afbleef, zou het gebied kunnen uitgroeien tot 'een compleet moeras-ecosysteem', waarin elk dier en elke plant, hoe bijzonder of eenvoudig ook, zijn plaats had. Er moesten alleen nog wat beesten in, grote grazers, om het gebied open te houden. An-

De Oostvaardersplassen: zo zag Nederland er duizenden jaren geleden uit

ders zou het een groot dicht bos worden. Boswachter Ger Klijnstra draait zijn jeep en rijdt terug naar het beheersgebouw van Staatsbosbeheer. Over een dijkje, door het riet, langs een groot wilgenbos. Onderweg wijst hij naar een groot, donker silhouet in een dode boom: een zeearend. En kijk: zilverreigers, een, twee, drie, vier, vijf... vijftientig ranke, helder witte vogels stijgen op als de jeep voorbijkomt. 'Die waren in geen honderd jaar meer gezien in Nederland.' En daar, boven die rietkraag: een wolk van baardmannetjes. 'Dat is zo'n mooi beestje, bijna exotisch, met een heel lange staart. Was ook bijna uitgestorven. Dankzij de Oostvaardersplassen is heel Europa ook weer voorzien van de bruine kiekendief.'

Op het parkeerterrein naast de grote schuur van Staatsbosbeheer staat een enorme touringcar. 'Goh,' zegt Klijnstra, terwijl hij zijn auto parkeert, 'ze hebben zelfs dixi's neergezet voor die Europese gasten.' Dixi's? 'Wc's. Daar: die kleine, vierkante huisjes die ze in de bouw ook gebruiken.'

Fysiek zijn ze er in de Oostvaardersplassen niet echt op ingericht. Het bezoekerscentrum is heel klein, met alleen een koffieautomaat. Maar de

'De Heckrunderen zijn hier de baas, net als vroeger in de preboeren-natuur'

gidsende boswachters van het kwetsbare natuurgebied maken overuren. Van 's ochtends vroeg tot ver in de avondschemer zijn ze deze maand – de herten zijn in de bronst – met een groepje belangstellenden 'op safari'. Met negen mensen in een Volkswagenbusje (Boswachter Leo Smits: 'Een Landrover, dat vergroot het safari-gevoel, maar daar hebben we geen geld voor') of met zijn veertigen in de bolderkar: een tractor met een lange, overdekte aanhangwagen. 'We hebben nu al 45.000 euro aan excursies verdiend,' zegt Leo Smits. 'Terwijl ik voor een jaar 31.000 euro begroot had.'

Van leden van het koningshuis (Smits: 'Met prinses Juliana ben ik een keer vast komen te zitten in de modder. Tamelijk gênant was dat') tot de vereniging van plattelandsvrouwen, van het personeel van een verzorgingstehuis tot een groepje kaakchirurgen, van een natuurvriendenclub uit Brabant tot het personeel van de Agrarische Hogeschool Dronten, heel veel Nederlanders kennen inmiddels de weg naar 'de oernatuur' van de Oostvaardersplassen. Ze laten zich imponeren door de 681 Heckrunderen, de 877 koniks en de 1430 edelherten. Ze luisteren naar verhalen over de 'natuur haar gang laten gaan' en 'het proces van natuurlijke selectie'. ('Nee, in de winter voeren we de dieren niet bij. Als duidelijk is dat een beest het voorjaar niet zal halen, schieten we het dood.') En ze verbazen zich over de vossen die gewoon in de zon blijven liggen als de bolderkar voorbijkomt. 'De vos heeft in dit gebied geen vijand,' zegt Frans van der Stoep, de gids die op een zaterdagochtend het personeel van de Agrarische Hogeschool Dronten rondleidt. 'Het lijkt verdorie écht alsof we op safari zijn in Kenya,' verzucht een vrouw die zelf een tijd in Kenya heeft gewoond. 'Alleen de bomen zijn anders.'

Staatsbosbeheer is in 1998 geprivatiseerd, 'zelfstandig', zeggen ze zelf. Sindsdien moet de organisatie efficiënter en goedkoper worden en bovendien 'zijn eigen broek ophouden'. Met andere woorden: Staatsbosbeheer moest 'een bedrijf' worden, de bossen en natuurgebieden moesten open en de boswachter zou voortaan gastheer zijn en niet meer een groene politieagent.

Dus nu kapt en verhandelt Staatsbosbeheer zelf het hout uit zijn bossen, beheert natuurcampings, verhuurt vakantiehuisjes (zelfs boswachtershuizen worden te huur aangeboden) en laat, tegen vergoeding, op het terrein zendmasten toe voor het mobiele-telefoonverkeer. En organiseert de meest uiteenlopende excursies en activiteiten om maar zoveel mogelijk mensen de natuur in te krijgen. In de Oostvaardersplassen zijn de boswachters op zoek naar nieuwe mogelijkheden om het publiek te vermaken. Zo is er een cursus 'fluisteren met paarden' geweest en zijn er middagen 'beesten fotograferen met kinderen'. 'Wil je dat mensen een

vuist maken voor je gebied, dan moeten ze toch weten wat er is,' zegt boswachter Klijnstra diplomatiek. Maar, geeft hij toe, het moet ook van de opdrachtgever: het ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij. De boswachters van Staatsbosbeheer moeten inspelen op trends in de samenleving. Klijnstra: 'Het ministerie wil nu ook een struinpad in de Oostvaardersplassen, een GPS-route. Dat gaat ons te ver, daarvoor is de natuur hier echt te kwetsbaar. Maar ja, dan moeten we wel met iets anders komen.'

Oernatuur? Waren er in de preboeren-natuur dan struinpaden en GPS-routes? En is Staatsbosbeheer niet hard op weg om van het Scheppingsprongstuk Oostvaardersplassen een commerciële quasi-wildernis te maken?

Naast het bezoekerscentrum spijkt een man met een blauwe bloes en een groen, mouwloos vest aan een groot bord vast met een gedicht erop: 'Stilstaan, luister, naar het gefluister'. Rechts onder het logootje van Dr. A. Vogel, fabrikant van natuurproducten. Hetzelfde logo prijkt op bordjes langs het wandelpad naar de Zeearendhut. Rustmoment één, Rustmoment twee, et cetera staat er op die bordjes. De man blijkt een vertegenwoordiger van Dr. A. Vogel, hij heeft net een speurtocht uitgezet in het gebied: 'De oorverdovend stille wandeling.' Deelnemers kunnen een fiets winnen of een waardebon van vijftiengint euro.

'Het is er nu al zo druk, soms sta je in file om de Kleine Praambult op te kunnen'

'Van Dr. A. Vogel krijgen we een basisvergoeding voor het gebruik van het gebied,' zegt boswachter Wenda Kloen, beheerder van het bezoekerscentrum. 'En voor elke deelnemer aan de speurtocht krijgen we één euro. Met de opbrengst hopen we het "hogehakkenpad" te kunnen aanleggen, een pad waar je ook met een rolstoel, een buggy of een rollator overheen kunt.' Kloen bedoelt een grindpad. Zelfs voor zoiets eenvoudigs als een pad met heel kleine kiezels moet het geprivatiseerde, en lijkt het wel, noodlijdende Staatsbosbeheer sponsors inschakelen.

Verkoopt ze ook de producten van Vogel? 'Nee,' zegt Kloen, 'maar wel een boek van Vogel. We krijgen een kwart van de opbrengst.'

Wenda Kloen, met haar negenentwintig jaar de jongste boswachter van de Oostvaardersplassen, is aangesteld als beheerder, zegt ze, juist omdat ze commercieel is ingesteld. 'In een vroeger leven was ik vertegenwoordiger.' Ze vertelt over de plannen voor een nieuw, groot 'futuristisch' bezoekerscentrum, met een tentoonstellingsruimte, een horecagelegenheid, Afrikaanse lodges – zodat gasten echt een 'natuurreis' kunnen maken – en vergaderzalen. Jaarlijks zouden er zo'n 125.000 (woordvoerder Jan Kuiper spreekt zelfs van 300.000) mensen moeten komen. Nu zijn er zo'n 25.000 bezoekers.

Bij de Stichting Vogel- en Natuurwacht Zuid-Fle-

voland schrikken ze ervan: 125.000 tot 300.000 bezoekers, en dan ook nog vergaderzalen. 'Dan willen al die congresgangers tussendoor natuurlijk even op excursie, beesten kijken. Afschuwelijk,' zegt Hans Kruitwagen, in Natuur- en Milieucentrum de Kempphaan, vlak bij Almere. 'Voordat we het in de gaten hebben, staat er een koffietent midden in de Oostvaardersplassen.' Jan Boshuizen: 'Het is er nu al zo druk, soms sta je in file om de

'Het ministerie wil nu ook een struinpad, een GPS-route. Dat gaat ons te ver'

Kleine Praambult op te kunnen.' Ook de leden van de Vogel- en Natuurwacht Zuid-Flevoland maken zich zorgen. Ze kennen het verhaal: Staatsbosbeheer moet geld verdienen en zich richten op allerhande recreanten. Vogelaars horen niet meer tot hun doelgroep.

Maar waren de Oostvaardersplassen nu niet juist zo bijzonder vanwege de vogels? De grazers zijn helemaal niet bedoeld als attractie, ze moeten het terrein openhouden. En nu komt half Nederland

hier Heckrunderen en koniks bewonderen. 'Jurassic Park' noemen ze het gebied bij de vogelwacht. Bestuurslid René Alma: 'Soms lijkt het alsof je in Amerika bent en de bison trek voorbij ziet komen.' Alma: 'Als je ziet hoeveel vogels verschrikt opvliegen als weer zo'n busje het veld in rijdt, dat kan nooit goed zijn. Een keer zag ik een dubbeldeks-touringcar met grote stofwolken erdoorheen gaan. Tien, vijftien jaar geleden was dat ondenkbaar geweest. Toen was het nog echt een rustgebied. Nu zijn de beheerders zelf de grootste verstoorders.' Frans Vera, geestelijk vader van de Oostvaardersplassen, kan zich er niet zo druk om maken. Als het aan de vogelaars had gelegen, zegt hij, hadden ze het hele gebied voor zichzelf gehouden. Natuurlijk moet je geen groot bezoekerscentrum bouwen, als dat alleen bekostigd kan worden door grote aantallen bezoekers. Maar, zegt hij, als je hoort en ziet hoe gelouterd mensen terugkomen van een excursie door de Oostvaardersplassen, dan mag een beetje verstoring best.

Vera is zo trots op zijn 'preboeren-natuur' dat van hem de hele wereld mag komen kijken. De gids van de negentig Europese dierenartsen die vond dat de groene jeep 'uit beeld' moest? Dat was hij.

Het is maandag eind van de dag. Getrokken door een tractor dendert de boldekar vol veertig-, vijftig- en zestigplussers naar de grote open grasvlakte. Daar hebben de herten en hinden zich verzameld voor het grote spel van de verleiding. Ze lijken verder weg dan vanmiddag. Zouden ze zich hebben teruggetrokken omdat vandaag al drie auto's het terrein op zijn geweest?

'Kijk daar,' wijst boswachter Smits, 'dat hert zoekt zichzelf helemaal onder, om lekker goed te stinken. Muskus. De vrouwtjes zijn er gek op. Hij is nu nog alleen, maar in een mum van tijd kan hij tien, twintig hinden om zich heen hebben.' De avondlucht is zwanger van de diepe oerklanken die de herten uitstoten, ze 'burlen' om hun rivalen te laten horen hoe groot en sterk te zijn. De groep excursiegangers – eenendertig in totaal – is opgetogen. Ze praten, lachen en maken grappen. Als iedereen een glaasje Jägermeister krijgt, komt de stemming er helemaal goed in. 'Ik heb thuis een flesje muskus staan, maar ik heb nog nooit een hert achter me aan gehad,' roept iemand achterin. De vrouw rechts van mij komt uit Putten. Ze gaat vaak 's nachts de Veluwe op. Vroeger was het dan doodstil en kon ze de herten goed horen. Maar, zegt ze, het is nooit meer stil. Altijd hoor je vliegtuigen, altijd is er verkeer. En altijd struint er volk door de bossen, ook 's nachts. Ze hoopte hier te treffen wat je op de Veluwe niet meer kunt vinden. Maar het is vanavond wel erg druk. 'Ja,' zegt de vrouw links van mij teleurgesteld. Zij had voor die drieëntwintig euro een veel kleinere groep verwacht, een iets comfortabelere wagen, in ieder geval niet een grote kar volgepropt met luidruchtige mensen. Ze houdt zo van stilte. Ze had zich er zo op verheugd de herten goed te kunnen horen.

